

DALHEM KYRKA

Dalhem kyrka är mäktig och vördnadsbjudande som en katedral där hon mitt på slätten lyfter sitt torn till mer än 50 m. höjd. Tornets rika siluett med den stora pyramidformade huven omgiven av små spetsiga stentorn och åt alla sidor utskjutande vattenkastare, synes vida omkring. Efter ett hundraårigt arbete skapades här av storslagen arkitektur en av Gotlands största och märkligaste landskyrkor.

Här fanns förut på platsen en mindre stenkyrka bestående av långhus, kor med absid samt torn. Den torde ha tillkommit under 1100-talet att döma av påträffade murrester, vilka framgrävdes vid n. v. kyrkas restaurering år 1899.

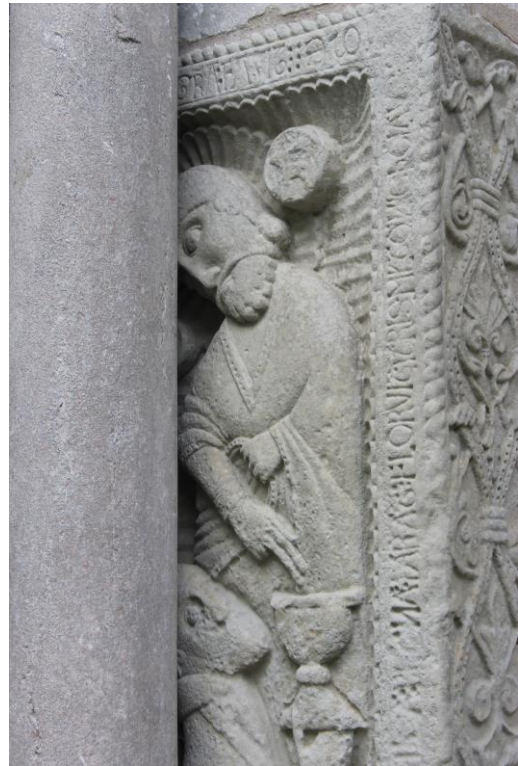
Gotland är Sveriges i särklass kyrktätaste landskap. Alla kyrkor är väl värda att stanna till vid, men Dalhem kyrka är kanske den mest magnifika av dem alla. Kyrkan är från 1200-talet men renoverades på 1900-talet i då rådande romantiskt stil, vilket ger inblick i kyrkoarkitekturen från båda tiderna. Här finns också fantastiska glasmålningar från 1240-talet bevarade, samt en gravsten från 1100-talet infogad i den norra portalen.

I den välkända "Guide Michelin,s" gröna bok (över sevärdheter, inte mat...) har Dalhem kyrka en stjärna!

KYRKANS YTTRE

I början av 1200-talet inleddes kyrkobygandet under ledning av Cisterciensmunkar från det närbelägna Roma kloster med uppförandet av koret och sakristian. **Korets** raka alturvägg är genombruten av en trefönstergrupp. Södra korväggen har portal och dörr med järnbeslag från 1100-talskyrkans sydportal (huvudingång). Nu vidtog och fullbordades kyrkobygget av den store byggmästaren Botvid och därefter av hans son Lafrans. **Långhuset** är obetydligt yngre än koret. Den romanska stilen karakteriserar å dörrar och fönster valvbågarnas yttre form. Sydsidans ståtliga långhusportal med sitt spetsiga röste, pekar mot den annalkande gotiken, där nu mästaren blir Lafrans Botvidarson. (lägg märke till de inristade drakdjuren på överstycket)

Nordsidans portal har enklare form, det var kvinnornas ingång. I dess vänstra sida är inmurat ett märkligt gravmonument från 1100-talet över prosten Nicolaus. Vi ser hur den fromme avlidne lyfter en kalk mot sin frälsare. Det är kyrkans äldsta gravsten, huggen i sandsten, och kan tillskrivas 1100-talsmästaren Sighrafs. **Tornet** synes ha påbörjats kort tid efter långhusets färdigställande, d. v. s. omkr. 1200-talets mitt. Överdelen från i höjd med galleriernas tak visar på senare stildrag och kan inte ha tillkommit förrän in på 1300-talet. Samtidigt insattes den nuvarande västportalen och det stora gotiska fönstret över denna. Det som ger tornet dess förnäma karaktär är - förutom det rikt utformade krönet - gallerierna, som omger tornet på tre sidor. Detta motiv leder sitt ursprung från Rehnlandets byggnadskonst. Tornets mäktiga resning med arkader och ljudgluggar påminner om den store anonyme "Mästaren Egypticus". Portalen har rikt dekorerade kapitälband med svårtydda figurscener.

På norra sidan
fr. v.
ekblad med' ollon,
symetriska
bladknippen,
flöjtblåsare, man
med dryckeshorn
mötande
bevingad sfinx
samt växtelement.

På södra sidan ett vinträd, en centaur, drake slukande människa, man med stridsklubba slående draken, koppning av sjuk och kvinna med tvillingar. En omfattande restaurering av hela kyrkan genomfördes

1899-1914 under ledning av konstnären - gotlänningen - Axel Herman Hägg. Vad gäller Kyrkans yttre avlägsnades den vita kalkputsen på samtliga murytor och det tjärade brädtaket ersattes med skifferplattor.

Kyrkans inre större förändringar blev: Tornrummet delades i förrum och dopkammare och hit flyttades dopfunten, orgelläktaren byggdes om och orgeln flyttades intill koret, bänkarna restaurerades och altaruppsatsen utbyttes mot en äldre förut kasserad. Efter förlagor av Hägg utfördes i valven och på väggarna talrika muralmålningar, fönstrens glasmålningar kompletterades och bänkarna och övriga snickerier berikades med nya ornament och figurer. Denna behandling av kyrkan har ogillats av många. Men ändå lär väl ingen bestrida, att när man står i doprummet och ser fram emot långhus och kor stör inte väggmålningarna - tvärtom den dämpade varma koloriten som bakgrund till denna märkliga arkitektur ger intryck av ett sällsamt levande kyrkorum. Restaureringen ansågs på sin tid för mycket märkelig och Dalhems kyrka har i mer än ett halvsekel varit Gotlands mest berömda och ett uppskattat mål för alla kulturhistoriskt intresserade. År 1969 företogs en lätt restaurering främst omfattande rengöring av väggar och valv. Interiören från sekelskiftet förändrades ej.

KYRKANS INRE

Man inträder i kyrkan genom tornportalen. Dopfunten från 1200-talets mitt, tillhör de så kallade musselcuppfuntarnas grupp. Till detta hör ett dopfat av mässing från 1500-talet med bilder av syndafallet. På norra väggen en altaruppsats i barockstil från 1686 som tidigare stått på högaltaret. **Långhuset** bildar en ståtlig gotisk treskeppig hall vars nio korsvalv uppbärs av fyra rundpelare. Predikstolen i renässans från 1637 är av skulpterad ek med intarsiaarbete.

I sydöstra hörnet finns kalkmålningar från omkr. 1350. På östra väggen Kristi nedtagande från korset och den gode rövaren vars själ mottages av en ängel. Därunder ärkeängeln Mikael's strid med draken. Intill på södra väggen den onde rövaren vars själ hämtas av djävulen.

Mellan fönstren legenden om kejsar Henriks själavägning. Kejsaren skänkte på sin dödsbädd en dyrbar kalk till ett kloster och räddade därigenom sin själs salighet. Alla övriga målningar är från sekelskiftet.

På södra väggen hänger en allegorisk tavla från slutet av 1600-talet föreställande en präst mellan dygden och lustan.

Bänkinredningen är till större del från 1600-talet men ommålades år 1900.

Koret får sin karaktär av de färggistrande fönsterglas målningarna vilka är Gotlands äldsta och kvalitativt förnämsta. Sannolikt är de utförda i en Visby-ateljé omkr. 1230 -40. Följande rutor är

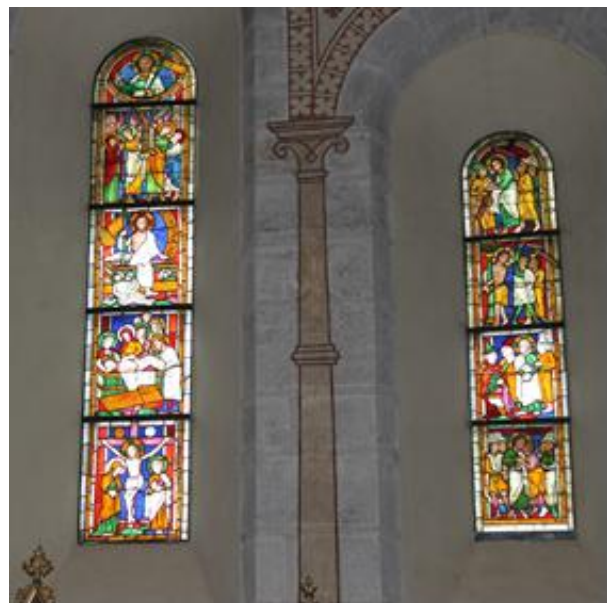
medeltida original: högra ostfönstret nerifrån

1) Judaskyssen, 3) Gisslandet, 4) Korsbärandet.

Mellersta fönstret nerifrån 4) Kristi himmelfärd, 5) Kristus på sin himmelska härskareplats. Medeltida - och skönast - är bilden av S:ta Margareta (kyrkans skyddshelgon) i nordfönstret. Alla övriga rutor är från sekelskiftet. Korfönstrets

madonna på södra väggen är från 1904 och utförd av den världsberömda Londonfirman Loncaster.

Kalkmålningarna på väggar och valv tillhör liksom golvet cementmosaik, föreställande Mikael's strid mot draken, sekelskiftets bidrag till kyrko-rummets utsmyckning.

På högaltaret står ett vid den stora restaureringen påträffat altartavla från 1300-talet vilket då kompletterades och nymålades. Altarbordet är medeltida och av slipad kalksten. På framsidans mitt finns en med tegel tillsluten relikgömma. Till höger ser vi två nischer i väggen. Här lär prästen i katolsk tid under nattvarden ställt ifrån sig vinet och kalken. Dessa förvarades i ett

sakramentsskåp som vi ser på motsatta korbväggen.

Detta fina skåp med omfattning av kalksten har tillhört 1100-talskyrkan och kan tillskrivas en anonym mästare som kallas Byzantius.

Från 1300-talets början härstammar den praktfulla korbänken, men den framförställda skärmen tillkom på 1600-talet. Vid södra väggen står en biskopsstol från 1600-talet, de målade porträtten härrör från sekelskiftet. I koret finns också medeltida gravstenar. En till höger om altaret visar bilden av en ung präst i full ornat. Den är lagd över kyrkoherden Johannes Krok, som den 30 april 1430, då han skulle stiga över

gårdesgård råkade falla och bryta nacken. Till åminnelse restes på olycksplatsen nordost om kyrkan vid vägen ett ännu bevarat minneskors av kalksten. I **Sakristian** förvaras några plankbitar med rester av sällsynta ryskbyzantinska målningar från 1100 eller början 1200-talet. De torde ha ingått i en provisorisk trävägg i denna eller föregående kyrkobyggnad.

Tornhusets stora rosettfönster är ett av de vackraste på den gotländska landsbygden. Inramningen är ursprunglig men det målade glaset är från början av vårt sekel och bekostades av konung Oskar II.

Kyrkans klocka som varje dag ljuder över bygden, har som inskription:

"Herrens år 1599 - med Guds hjälp göt mig Mattias Benning i Lobeck.
Guds ord förbliver i evighet".

Kyrkan idag...

Dalhem kyrka är mycket populär konsertlokal såväl vintertid som sommartid. Här hålls kammarmusikfestival, körkonserter, Julkonserter med kända artister men även mindre sammanhang med god kvalitet. Vi fyller inte kyrkan vid våra gudstjänster men anslutningen är god. Under året erbjuds skolan och dess elever olika kyrkvandringar anpassade för respektive årskurs och på kyrkogården finns också speciella redskap för barnen. På kyrkänget leker förskolebarnen och där är iordningställt en rastplats.

